

*Медвідь Н. О.,**доцент кафедри російської мови, зарубіжної літератури**та методики їх викладання**Сумського державного педагогічного університету**імені А. С. Макаренка*

ДУХОВНІ ПІДТЕКСТИ ТВОРЧОСТІ О. ДОВЖЕНКА ДОВОЄННОГО ПЕРІОДУ

Анотація. У статті проаналізовано творчість О. Довженка довоєнного періоду в контексті виражених у ній духовних цінностей. Аналіз здійснюється із залученням психологічного контексту, зокрема уявлень про людину вчених різних культурно-історичних епох. Робиться висновок про продовження українським письменником гуманістичних традицій на основі вираження загальнолюдського через неповторну особистість. Творчість О. Довженка довоєнного періоду розглядається як спроба художнього осмислення духовних основ буття українського народу. Об'єктом дослідження обрані кінотвори “Арсенал”, “Іван”, “Щорс”, “Тарас Бульба”, “Земля”. Актуальність розвідки зумовлюється необхідністю переосмислення не лише довоєнної, а й усієї творчості О. Довженка з правильних позицій, до чого сьогодні зобов'язують відкриті правдиві факти біографії й творчості письменника.

У статті стверджується, що, незважаючи на класовий контекст ранніх творів митця, у них переважають національні й загальнолюдські проблеми. Визначено духовні цінності творів довоєнного періоду через характеристику самобутності характерів їх героїв; виявлено особливості індивідуального бачення світу через заглиблення у специфіку національного буття. Доведено, що творчість О. Довженка означеного періоду складає основу дослідження й вивчення духовної культури українського народу. На досліджуваному матеріалі визначаються типові, суто національні риси українців: працьовитість, мудрість, доброта, волелюбність, природний артистизм, єдність з природою і рідною землею тощо. Герої розглядаються через призму світоглядних уявлень автора та національного світогляду.

Результати дослідження підкреслюють, що О. Довженко вже в довоєнній творчості накреслив нові форми духовного розвитку нації, серед яких важливе місце посідає формування національної самосвідомості українців, виховання почуттів національної гідності й морального обов'язку перед своїм народом, збереження традицій. У розв'язці конфліктів, як правило, виявляється перевага моральних норм, краса духовного світу героя.

Автор статті доходить висновків про національну самобутність творчості О. Довженка і бачить перспективи в її подальшому дослідженні й переосмисленні з нових ідеологічних та методологічних позицій.

Ключові слова: духовність, загальнолюдські цінності, гуманістичні традиції, українська вдача, національний характер, кінематографічні роботи.

Постановка проблеми. Творчість О. Довженка – видатного письменника, кіномитця, філософа, художника – була й залишається у центрі уваги науковців-дослідників. Назвемо лише

деяких авторів монографічних досліджень і окремих праць минулих років: Ю. Барабаша, О. Бабишкіна, К. Волинського, П. Панча, С. Плачинди, С. Коби та інших. Інша справа – коли та чи інша праця була опублікована і наскільки вона була препарованою до політичних догм тоталітарної системи, від чого вивчення творчого доробку митця було неповним, спрощеним, ідеологічно заангажованим. Ситуація змінилась із здобуттям Україною незалежності, коли відкрилась можливість сповна долучитися до творчої спадщини О. Довженка, зокрема, до тих творів, які замовчувалися, а то й заборонялися. Постала вимога по-новому прочитати й осмислити набуток художника, дати об'єктивний, цілісний аналіз його творчості, позбувшись вульгарної ідеологічної акцентації. На сьогодні вже відбулися позитивні зрушення в цьому напрямку, що засвідчують ґрунтовні праці ряду науковців, як-то: Безручко О. В. Педагогічний метод О. П. Довженка : навчальний посібник. Вінниця : Глобус-Прес, 2008. 208 с.; Панасенко Т. Олександр Довженко. Харків : Фоліо, 2012. 119 с.; Новиков А., Троша Н., Максимчук-Макаренко С. Літературні пріоритети Олександра Довженка : монографія / за ред. проф. А. О. Новикова. Суми : Видавництво М. Д. Вінниченка, 2016. 212 с.; Небесьо Б. Німа кінотрилогія Олександра Довженка [пер. з англ. С. Мензелевського]. Київ : Національний центр Олександра Довженка, 2017. 199 с.; Курок О. Олександр Довженко в рецепції сучасної наукової думки : монографія / за ред. А. О. Новикова. Харків : ХІФТ, 2019. 415 с.; Перше десятиліття кінематографічної творчості Олександра Довженка / [упоряд. і авт. комент. В. Н. Миславського]. Харків : Дім Реклами, 2019. 526 с. та ін. Ми ж здійснювали таку спробу у ряді власних досліджень останніх років: Медвідь Н. О. Довженко і світ. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія / Збірник наукових праць. Випуск 20. Том 1.* Одеса, 2016. С. 32–34; Медвідь Н. О. Національна самобутність поезики воєнної прози О. Довженка (До 125-річчя з дня народження письменника). *Virtus: Scientific Journal / [Editor in chief M. A. Zhurba]*. Монреаль, Канада : Вид-во СРМ “ASF”, 2019. № 37. С. 206–209; Медвідь Н. О. Світ дитинства у творчості О. Довженка і М. Горького. *Кременецькі компаративні студії: [науковий часопис / ред.: Чик Д. Ч., Пасічник О. В.]*. Київ, 2020. Випуск 10. С. 25–36 та ін.

На часі бачиться дослідження духовних сфер буття й специфіки українського менталітету, виражених у довоєнній творчості О. Довженка, в чому полягає **мета даної статті**.

Виклад основного матеріалу. Духовні цінності у творах О. Довженка довоєнного періоду тісно пов'язані зі світоглядними уявленнями письменника про людину взагалі. Вже перші

кінематографічні роботи “Вася-реформатор”, “Ягідка кохання”, які засвідчили початок формування творчої індивідуальності митця, були спрямовані на утворення власної художньої концепції людини, що включає в себе систему художніх та ідейно-естетичних поглядів і оцінок з позиції певного ідеалу. У творенні образів письменник виходив зі світоглядних засад, закладених ще ученими-гуманістами епох Відродження, бароко, Просвітництва і наступних поколінь. Так, ще за часів Київської Русі “людина мислилась як частина великого цілого – суспільства і природи. Залежно від розуміння цього цілого вона будувала свою поведінку... як результат складної внутрішньої боротьби мотивів у виборі добра і зла” [1, с. 172]. З цього можна зробити висновок про те, що цінність і смисл людського життя у ті далекі часи тісно поєднувалися з виявленням пафосу гуманізму.

Значно далі розвивають учення про людину діячі епохи бароко. Так, Т. Гоббс в основу вивчення людської психіки, самопізнання людини вкладав розуміння природи її відчуттів. З цієї позиції він пояснював причини існування таких пристрастей, як надія, відчай, страх, добра воля, милосердя, жорстокість, мужність, велич духу, заздрість, свобода, щастя і т. д., не вирізняючи з цього ряду рис характеру, моральних вчинків. Учений вважав, що в результаті пізнання людиною самої себе вона зможе перебороти власні негативні пристрасті. “Лише той осягає всю психологічну глибину своєї істини, – зазначав Т. Гоббс, – хто знаходить у ній уселюдське” [2, с. 125].

Й. Гердер цінність життя людини ставив у пряму залежність від її духовних сил, а тому психологічні міркування німецького вченого доби Просвітництва були спрямовані на розвиток ідей людяності, про що докладно пише у своїх дослідженнях В. Роменець [3, с. 282–289]. Ці ж ідеї знайшли своє продовження і у філософії Й. Гете, який смисл і цінність людського життя пов’язував із пошуками уселюдського в людині, з почуттями й переживаннями її [3, с. 359–366].

Продовжуючи гуманістичні традиції вчених світу різних епох, О. Довженко пішов значно далі, відшукавши й виразивши вселюдське через неповторну особистість, індивідуальне бачення світу окремою людиною. Саме людині, на думку письменника, властиві від природи кращі моральні якості. Тому в житті, своїй поведінці й діяльності вона має керуватися духовними орієнтирами, щоб прожити повно, перетворивши дійсність на краще.

Початок уроку людяності О. Довженко дав уже в своїх перших кінематографічних роботах, створивши образи, характери, що втілюють у собі почуття любові й поваги до інших людей, української землі, свого народу. Скажімо, відчуття й розуміння О. Довженком людяності передається у творах довоєнного періоду через заглиблення автора у психологію українців як працюючих господарів, змалювання їх праці на рідній землі, відтворення високоморального способу життя українського народу, його внутрішньої краси у єдності з землею, природою і Космосом. Невипадково у кіноповісті “Земля” письменник змальовує образи діда Семена і його побратима з чумацьких літ діда Григорія, які є поетичним утіленням споконвічних національних традицій, внутрішнього злиття з рідною землею і Україною, на основі чого сформувалися почуття любові, віра в людину і ширий патріотизм. Про такі наслідки оформлення української душі під впливом внутрішнього єднання з рідною землею пише О. Кульчицький, підкреслюючи особливості світовідчуження українця: “Завдяки вчуттю в український крає-

вид людина зливається з ним унутрішньо, ... що залишає психічні наслідки, які оформлюють душу, ... розбуджують одну із форм “еросу”: схильність до почуття любові, до безкінечного, недосяжного й абсолютного” [4, с. 53]. Таке внутрішнє злиття українців з рідною землею передається О. Довженком через образи дідів, які, як наголошує письменник, усе своє життя працювали на рідній землі, долали негаразди, зберігли вірність у дружбі, побратимстві, таким принципам народної моралі й духовності, як правдивість, працьовитість і скромність. Ці якості О. Довженко підкреслює з метою відтворення багатого духовного світу українців, високоцінності та благородства їх життєвих принципів та ідеалів, а також таких характерних рис вдачі українського селянина, як споконвічна мудрість і простота, мрія про вільну працю на вільній землі. Письменник відтворює внутрішній зв’язок і залежність українців від землі, на якій вони жили споконвіку, де працювали діди і прадіди і яка є началом усіх начал, першоджерелом, з якого витікає все життя і до якого все повертається. А тому земля як художній образ-символ у структурі кіноповісті “Земля” проростає з усіх кадрів: з безмежного поля хлібів, із сторічного діда, що збирається вмирати, з немовля, що ласує плодами і якому ще довго жити, і, навіть, з труни Василя, яку несуть під розкішним гіллям яблунь, що обважніли від плодів, у яких утілена праця невтомних рук. Змальовуючи таке єднання героїв із землею, де народилися, живуть і працюють, О. Довженко тим самим розкриває духовне обличчя українського селянина, нації в цілому.

Б. Цимбалістий розглядає розвиток психічних якостей характеру людини у прямій залежності від природного оточення її з дитячих років [5, с. 78]. О. Довженко у свій час, цікавлячись цією ж проблемою, підкреслював, що саме в органічному зв’язку з землею українець убачав свою найсильнішу зброю. Під впливом цієї внутрішньої єдності з рідною скибою, на думку письменника, витворилося й відповідне ставлення селян-українців до життя, пов’язане з готовністю захищати її до кінця, як це робили Архип і Хома Білоконі в кіноповісті “Земля”. О. Довженко доводить, що колективна система господарювання відбирала у селян майно і землю і тим самим породжувала гнів, обурення і вбивства.

На сторінках творів довоєнного періоду О. Довженко ставить і розв’язує проблему насильного виселення селян-українців з рідної землі, що й допомагає глибше осягнути питання структури характеру, складу нації в цілому. І. Мірчук, аналізуючи світоглядну культуру українського народу, акцентує увагу на тому, що українцям властиве цілковите й рішуче відкидання усіх форм співжиття, передумовою яких є суворая дисципліна й повне підпорядкування волі вищого. Тому, як зауважує вчений, “український селянин готовий був вести і вів боротьбу на життя й смерть за збереження засад приватної власності” [6, с. 28]. Саме такий індивідуалістичний інстинкт керує вчинками Архипа Білоконя і його сина Хоми (“Земля”). Вони не можуть змиритися з новими порядками, а тому підривають колгоспний лад, нищать поголів’я худоби, приховують насіння і, навіть, готові піти на вбивство заради власних інтересів, щоб зберегти своє добро. Письменник підкреслює, що такий внутрішній світ з індивідуалістичними ознаками мислення його героїв – це типова національна риса, яка зумовлює відповідний стиль поведінки й спосіб життя українців. Більше того, він стверджує, що вільна праця на вільній землі для українця – це культурно-моральна традиція,

яку не можна порушувати грубою силою, примушуючи до спільного колективного ведення господарства.

Розкриваючи самотність національного характеру українців, О. Довженко також наголошує й на негативних рисах української вдачі, таких як: неквапливість, інертність, спостерігальна пасивність, відсутність вольових якостей і надмірна толерантність до ворогів. На подібні риси українців указував ще Є. Маланок, розглядаючи проблеми розвитку нашої культури й нації. Зокрема, вказуючи на основні причини української бездержавності, поет відзначав наявність в українців “елліністичної” пасивності, брак “мужеських державно-творчих” якостей, не вважаючи на всю об’єктивну трагічність української історії, провінційальний егоцентризм хуторянського світовідчуження” [7, с. 13–15]. Причини невдач і поразок українців у боротьбі за волю цікавили й О. Довженка. Пов’язував ці причини письменник з негативними рисами української вдачі, які почали розкриватися в характерах героїв вже його перших кінематографічних робіт. Так, вітаючи національно-визвольний рух на Україні в кіносценарії “Арсенал”, О. Довженко визначає кваліфікацію, нерішучість, малоосвіченість повстанців. Ці якості в їх характерах, на думку письменника, зумовлені як соціальними причинами, так і типовими для українця негативними рисами характеру. Для виявлення таких рис, розуміння української вдачі взагалі змальовуються і образи рядових бійців загону Щорса і Богуня у кіносценарії “Щорс”, які були обдурені і засліплені передовими революційними гаслами, обіцянками світлого майбутнього. Характери цих героїв ще не досить виразно окреслені, що пояснюється початком формування і становлення художнього освоєння дійсності в ранніх творах письменника, пошуками у сфері змісту і форми, структури образу. А вже в кіноповісті “Земля” характери яскраво виділені. Наприклад, у характері так званого середняка Опанаса Трубенка відбуваються складні процеси, коли, перш ніж вступити до колгоспу, він довготривалий час придивляється, вагається, недовіряючи новим порядкам. Але потрапивши у силове поле нав’язуваних урядом змін і усвідомивши під його тиском і в наслідок обманних обіцянок їх неминучість і начебто закономірність, Опанас змиряється. Більше того, він навіть переконується у необхідності цих змін, і вже його не лякає переорювання споконвічних прадідівських меж.

Подібні характери змальовуються О. Довженком і у кіносценарії “Іван”. Письменник показує входження селян-українців у більшовицьку індустріалізацію як болісний процес, і в той же час, передає збіднілість їх світобачення внаслідок людиноненависницької державної політики соціалістичного уряду. Так, О. Довженко змальовує працьовитих українців, але в той же час малює світ, у кому людина в силу її інертної вдачі, почуття довіри до своїх ворогів та відсутності вольових якостей, у першу чергу, рішучості, керується середовищем, перетворюючись на людину-машину. Під цим кутом зору варто звернути увагу на образ матері, яка втратила на будові свого сина. Письменник передає стан матері після страшної звістки. Вона іде до вищого начальства шукати правди, нашттовхуючись по дорозі на залізні, дерев’яні й бетонні стіни, її переслідують крани, вагонетки, смертоносний ківш. Повертаючись від інженера, який по телефону ніби виправдовується за трагедію, що сталася, мати вгамовується, і вся будова у її очах вже наче оживає, скрізь панує натхненна праця. “Мій син Іван загинув для загального добра”, – говорить мати з трибуни, засліплена

оманливими ідеями, а присутні вітають її триразовим “ура”. Ця жертва принесена в ім’я майбутнього соціалізму, в ім’я чорного диявола, яким виявився цей соціалізм через роки. Письменник підкреслює, що така довіра досить часто оберталась трагедією для українців.

З іншого боку, О. Довженко втілює в образах своїх героїв і високі історично усталені риси українського національного характеру, серед яких героїзм, свободолюбність, почуття власної гідності, відповідальність за майбутнє свого народу й нації, зневага до смерті й оптимізм, сміливість і ненависть до ворогів. Так, у кіноповісті “Тарас Бульба” яскраво виділяється з-поміж інших образ Тараса Бульби. У ньому письменник утілює ідеал козака – виразника інтересів українців, який прагне до свободи й справедливості і служить утіленням таких якостей, як благородство й волелюбність, мужність і побратимство, ненависть до ворогів і зрадників. Лицарська мораль проймає всі грані життя Остапа – сина Тараса Бульби, курінних отаманів Кукубенка, Бородатого, рядових козаків Устима, Карпа Тихого, Опанаса Рубана. Ці образи у кіноповісті вже досить яскраво змальовані і виділяються серед інших. Світлий бік їх характерів складала шляхетне ставлення до людини, палка й всеперемагаюча любов до рідної землі, героїзм у захисті інтересів рідного народу, нетерпиме ставлення до зла й несправедливості, краса високих учинків, винахідливість, любов до особистої свободи, а тому перевагу надавали смерті, а не принизливому рабству. Так, виряджаючи сина на Запоріжжя, Тарас Бульба просить дружину, матір своїх дітей, благословення їх: “Моли Бога, щоб воювали хоробро, щоб боронили честь лицарську, щоб стояли за віру Христову, а як ні – хай краще пропадуть, щоб і духу їх не було на світі” [8, с. 241].

Змальовуючи козаків-воїнів, які захищали самі себе, свою духовну спадщину, відстоювали інтереси нації, О. Довженко показував високий рівень національної свідомості українців. Так, Тарас Бульба поступається власними інтересами, підкорюючи їх великій ідеї служіння інтересам України. Тому перед боєм він нагадує козакам-запорожцям про славні справи їх батьків і дідів на українській землі, про пишні міста і храми, про своїх князів, і про те, як все це знищили і забрали ляхи та бусурмани, осиротивши Україну. Він намагається сформувати у козаків твердість, витривалість, уміння долати труднощі і стояти до кінця за рідну неньку-Україну.

О. Довженко підкреслює, що не тільки чоловіки, а й жінки були сповнені бажання наблизити час перемоги. І тому в кіноповісті так яскраво змальований образ матері синів-запорожців. Проводжаючи синів у далеку дорогу, мати тужить за ними, бо своїм материнським серцем, мабуть, відчувала, що сини вже ніколи не повернуться у рідну домівку, що її мрії на їх щастя залишаться нездійсненими. Для матері це була найбільша трагедія її життя. Разом із тим вона добре усвідомлює, що боротьба за рідну землю – кривава і тяжка: вона вимагає багатьох жертв і страждань. Тому мати без вагань відправляє синів на героїчну боротьбу, щоб полегшити долю України й наблизити час перемоги й волі.

Духовне багатство героїв довоєнної творчості О. Довженка передається й через філософське, внутрішньо-почуттєве ставлення їх до навколишнього світу, до людей, оточення. Тому характери героїв, їх вдача набувають ознак емоційності, чутливості, вразливості, романтичності, мрійливості, природного артистизму. Так, на прикладі короткої долі Василя Трубенка

(“Земля”) письменник передає неповторність, духовне багатство і душевність українського народу. У характері Василя переплітаються парубочка романтичність і традиційна козацька сила та завзятість, артистичний хист і сором’язливість, розум і почуття господаря власної долі і життя. Крім того, і Василю, і діду Семену та діду Григорію, і Наталці властиві риси високої християнської моралі. А тому добро і честь, совість і справедливість, людська гідність і доброта, ввічливість і дружна приязнь стають основними ознаками їх характерів. Письменник доводить, що вони є ознакою української ментальності взагалі і свідчать про доброзичливість, життєрадісність, оптимістичність вдачі та аристократизм духу нашого народу.

Багатство духовного світу героїв-українців творів довоєнного періоду О. Довженка передаються через широкі художні описи, як-то маємо, наприклад, у кіноповісті “Земля”. Картини квітучої й родючої української землі з безмежними просторами золотого поля хлібів, нижніх плодів, сяянням соняшників підкреслюють надзвичайну працьовитість, хазяйновитість і талановитість українців. “Весь ясний соняшниковий світ стояв нерухомо, наче хор вродливих дітей, що вступили у височінь свої радісні обличчя. А над обличчям тихо снували покинуті дідом золоті бджоли” [8, с. 110], читаємо в кіноповісті. Крім прекрасну природу, як підкреслює О. Довженко, переломлюється краса української душі. А тому широкі художні описи картин чудової, щедрої на барви української природи у довоєнних творах письменника сприяли відтворенню естетичних смаків українців, їх почуття прекрасного. Навіть описи деталей побуту, змалювання українського одягу, як-то маємо у “Землі”, дають матеріал для розуміння багатства духовного світу селян-українців, наводять на роздуми про їх душевність та людяність. Скажімо, змалюючи останню земну постіль діда Семена, О. Довженко зауважує, що дід лежав на білому стародавньому рядні, в білій сорочці. За народними уявленнями білий колір символізує душевну красу й багатство. Білий колір сорочки діда підкреслює чистоту, простоту, доброту цієї людини. Навіть у природі смерть діда не викликала ніяких змін: скрізь панувала тиша, спокій і гармонія. Таким чином, подаючи опис побутової картини у єдності з пейзажем, О. Довженко вказує на гармонію внутрішнього світу героїв з природою, навколишнім світом, Космосом у цілому.

О. Братко-Кутинський, досліджуючи питання триєдності світобудови, що лежить в основі світогляду українського народу, розглядаючи систему космічних впливів на людину через енергетичні поля, доводить, що космічна єдність і гармонія знаходять конкретне втілення і відображення у земних вимірах буття, пронизують усі аспекти життя людей від духовно-культурних до соціально-побутових. Учений наголошує на тому, що в результаті енергетичних контактів вищих систем Космосу з людиною відбувається розвиток її душі й тіла, забезпечується високий рівень релігійності [9, с. 186]. Беручи до уваги такі дослідження, можна стверджувати, що О. Довженко, зображуючи останні хвилини життя діда Семена на фоні тиші і спокою, тим самим підкреслював можливість енергетичного контакту душі діда з Богом. Отже, передаючи душевність і людяність діда, природний артистизм Василя Трубенка та інших героїв кіноповісті “Земля”, їх високоморальний спосіб життя, письменник наголошує на космічних вимірах їх характеру, підкреслюючи тим самим своєрідність менталітету українців взагалі.

Уведення в художню тканину кіносценарію “Арсенал” елементів українського фольклору, зокрема пісень “Ой було в матері три сини”, “Нема в матері трьох синів” підпорядковане авторському прагненню передати ширий ліризм, тепло серця українського народу, і в той же час, його трагедію, спричинену втратою членів родини через війну. А такі народнопоетичні роздуми, як: “За селом піски. Ось самотня хата. Чи повернеться до неї син або внук? Чи зотліють на чужих полях, під чужим небом? В безіменних братських могилах? Чи розлетяться прахом на грізних мінах і сліду від них не лишиться?” [8, с. 82] не тільки свідчать про глибокий філософський струмінь письма автора. Вони наводять на роздуми про тепло родинних стосунків в українській сім’ї, любов до рідної землі, отчого дому.

Висновки. Твори О. Довженка довоєнного періоду складають основу національної концептуальності усього доробку митця. Незважаючи на те, що духовне зростання письменника проходило в умовах надзвичайно складної історичної епохи, все ж уже його довоєнні твори засвідчили вивіщення національних та загальнолюдських проблем над класовими. Центральними у них все частіше поставали проблеми духовності і на цій основі поглиблювався психологізм у дослідженні характерів, українського менталітету загалом. У творах довоєнного періоду накреслились тенденції до соціально-психологічного аналізу явищ життя, характеристик духовного світу українців. Вони відображають духовне багатство життя й характеру українського народу, підтверджують, що українці – сильний, емоційний, чесний, гордий народ, якому властиві любов і співчуття, природний талант, здібності і мудрість. Світогляд українського народу став підґрунтям для художніх пошуків письменника.

Перспективи подальших наукових розвідок убачаємо в дослідженні проблеми космізму й планетарності творчості О. Довженка.

Література:

1. Роменець В. Історія психології епохи Просвітництва : навч. посібник. Київ : Вища шк., 1988. 365 с.
2. Роменець В. Історія психології XVII ст. : навч. посібник. Київ : Вища шк., 1990. 365 с.
3. Роменець В. Історія психології епохи Просвітництва : навч. посібник. Київ : Вища шк., 1993. 366 с.
4. Кульчицький О. Світовідчужання українця. *Українська душа : зб. наук. праць / відп. ред. В. Храмова*. Київ : Фенікс, 1992. С. 48–65.
5. Цимбалістий Б. Родина і душа народу. *Українська душа : зб. наук. праць / відп. ред. В. Храмова*. Київ : Фенікс, 1992. С. 70–78.
6. Мірчук І. Світогляд українського народу. *Народна творчість та етнографія*. 1996. № 1. С. 20–28.
7. Маланюк Є. Книга спостережень: Статті про літературу. Київ : Дніпро, 1997. 430 с.
8. Довженко О. Твори: у 5 т. Київ : Дніпро, 1983. Т. 1. 439 с.
9. Братко-Кутинський О. Феномен України. Київ : Центр навчальної літератури, 2019. 224 с.

Medvid N. Spiritual contexts of O. Dovzhenko's work of the pre-war period

Summary. The article analyzes the work of O. Dovzhenko of the pre-war period in the context of the spiritual values expressed in it. The analysis is carried out with the involvement of the psychological context, in particular ideas about the person of scientists of different cultural and historical epochs. It is concluded that the Ukrainian writer continues the humanistic

traditions on the basis of the expression of the universal through a unique personality. O. Dovzhenko's work of the pre-war period is considered as an attempt to artistically comprehend the spiritual foundations of the Ukrainian people. The objects of the study are such films as "Arsenal", "Ivan", "Shchors", "Taras Bulba", "Earth". The relevance of the article is the need to rethink not only the pre-war, but also the whole work of O. Dovzhenko from the right positions, that open true facts of the biography and work of the writer require today.

The article argues that, despite the class context of the artist's early works, national and universal problems dominate. The spiritual values of the works of the pre-war period are determined through the characterization of the originality of the characters of its heroes; features of individual vision of the world through deepening in specificity of national existence are revealed. It is proved that the work of O. Dovzhenko of this period is the basis of research and study of the spiritual culture of the Ukrainian people. The researched material identifies typical, purely national

features of the Ukrainians: diligence, wisdom, kindness, love of freedom, natural artistry, unity with nature and native land, and so on. The characters are considered through the prism of the author's worldviews and national worldview.

The results of the research emphasize that in his pre-war work O. Dovzhenko outlined new forms of spiritual development of the nation, among which the main things are the formation of national self-consciousness of the Ukrainians, education of national dignity and moral duty towards people, preservation of traditions. Conflict resolution, as a rule, reveals the predominance of moral norms, the beauty of the spiritual world of the hero.

The author of the article draws conclusions about the national identity of Dovzhenko's work and sees prospects in its further study and rethinking from new ideological and methodological positions.

Key words: spirituality, universal values, humanistic traditions, Ukrainian character, national character, cinematographic works.